

Pere i Francesc Joan Costafreda: trajectòria d'uns notaris de Guissona dels segles XVI i XVII

Virgínia Costafreda i Puigpinós

Professora de l'IES Barres i Ones de Badalona

Introducció

Els notaris Pere i Francesc Joan Costafreda, que es troben documentats al llarg del segle XVI i de la primera meitat del XVII, es dedicaren a un ofici que en el context de l'època constituïa un bon pas endavant per a l'ascens social. La seva activitat s'ampliava amb l'exercici de càrrecs a nivell local, en una mostra del paper del notari dins la vida social i política de la seva vila. A través de l'enllaç matrimonial amb altres famílies de notaris i juristes estenien la seva àrea d'influència. Més endavant, aprofitant les seves relacions familiars i com moltes altres famílies de procedència rural, es traslladaren cap a la ciutat, on l'exercici de càrrecs a l'administració catalana era una sortida desitjable. Però el conflicte bèl·lic amb França i la guerra de Separació ocasionaren un greu trasbals en aquestes famílies.

Pere Costafreda va exercir a Guissona l'ofici de notari i a la vegada va tenir càrrecs municipals. El seu fill Francesc Joan va ser nomenat familiar de la Inquisició i posteriorment es traslladà a Barcelona on va exercir d'ajudant primer de l'escribania major de la Generalitat. Per lligams familiars va estar sobretot vinculat a la família Ninot de Santa Coloma de Queralt, que eren vassalls i servidors del que fou virrei de Catalunya Dalmau de Queralt. També tenia relació de parentesc amb el prestigiós jurista Jaume de Càncer. Francesc Joan va morir sense fills durant la guerra dels Segadors i els seus béns els llegà per a obres religioses i benèfiques. La seva casa de Barcelona que heretaren els frares trinitaris calçats va servir per fundar un col·legi de l'orde.

Pere Costafreda i el nomenament de notari reial

L'any 1560, Pere Costafreda, que sabem oriünd de Guissona, va obtenir el títol de notari reial, tal com fou consignat en el registre notarial de la Cancelleria Reial de Barcelona. En aquest registre s'hi consignaven els protocols de l'escrivà reial autoritzat, on es recollia la promesa i obligació que havien d'efectuar tots els nous notaris de creació reial. Per aquest motiu el 18 de març d'aquell any, Pere Costafreda compareixia en l'escrivania reial, davant del notari que prenia la signatura i davant testimonis on proclamava i prometia que no al·legaria tonsura ni recorreria a la justícia eclesiàstica sota pena de tres-cents morabatins d'or, obligant com a garantia la seva persona i tots els seus béns. A continuació del nomenament de notari hi constava el jurament de les obligacions del càrrec.¹ Presentava per a major seguretat una fidejussió que responia també amb els seus propis béns i es tractava de Joan Graells, també notari de Guissona.²

Aquest procediment tenia el seu origen en el conflicte arran de la pretensió reial de sostreure la funció notarial del món eclesiàstic i per evitar la immunitat dels tonsurats davant la justícia del rei. Així, durant el segle XIV es va arribar a prohibir que aquests ocupessin llocs d'oficials reials i notaris. Finalment, es va acabar per exigir a tots els notaris novament creats la declaració expressa de no recórrer a la justícia eclesiàstica, obligant-se en cas contrari a pagar una multa i presentant les garanties suficients.³

Tenim constància de diversos documents realitzats com a notari reial conservats a l'arxiu dels comtes de Santa Coloma de Queralt. L'any 1574 actuà com a notari en la creació d'un censal del poble de Bellver, un dels senyorius del baró de Queralt.⁴ També exercia aquest càrrec pels barons de Puigverd, com quan el 1580 la seva filla Caterina nomenà procurador el seu germà Joan

¹ Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Cancelleria, reg. 4268, Notariorum III, Lloctinent de Carles I, 1557-1572, f. XXIII.

² En el fogatge de l'any 1553 hi consta a Guissona el notari Joan Graells. Probablement es tractava del notari amb qui Pere Costafreda havia fet els últims anys de pràctiques i quan aquell morí va regentar les seves escriptures.

³ TORRA PÉREZ, Albert: "Los registros notariorum de la Cancilleria Real Aragonesa", *Napoli Nobilissima*, vol. 33, maig a desembre 1994, pàg. 179-186.

⁴ COSTAFREDA, Virgínia: "El senyoriu de Mont-roig i de Bellver de Sió durant el segle XVI", *Coses Nostres*, separata *Monografies*, núm. 20, 2002, pàg. 11-12. El document original es conserva a l'Arxiu Històric de la Biblioteca de Catalunya (AHBC), Sèrie general d'arxiu, Fons Queralt, lligall 789, document 7625.

de Queralt. L'acte es realitzà a Bellveí, ja que Caterina era l'esposa de Francesc d'Agulló, senyor d'aquest poble.⁵

Notari apostòlic pel bisbe d'Urgell

El notari Pere Costafreda va exercir a Guissona i a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera es conserva un dels seus manuals dels actes presos entre els anys 1579 i 1582 com a notari del bisbe d'Urgell. Aquest manual està compartit amb els també notaris de Guissona Joan Soler i Joan Portell.⁶ Guissona era senyoriu del bisbe d'Urgell i per aquest motiu aquesta vila havia gaudit sempre del privilegi de tenir notaris apostòlics nomenats pel bisbe, quan la majoria de poblacions properes havien d'utilitzar els serveis dels notaris reials de Cervera. A l'Arxiu Diocesà de Solsona⁷ també s'hi conserva el plec fragmentari d'un volum que recull còpies d'escriptures atorgades per diversos notaris. Aquestes escriptures estan datades des de l'any 1516 fins a l'any 1577.⁸

Càrrecs municipals a Guissona

L'any 1575 Pere Costafreda era batlle de Robiol, un poblet avui desaparegut situat al nord de Guissona. Actualment només es conserven les restes de la capella romànica de Sant Romà. Aquest poblet juntament amb Fluvià i Tapioles eren senyoriu de la Universitat de Guissona que gaudia del privilegi de poder fer funcionar aquestes batllies des de la mateixa vila. L'any 1572 havia pres possessió com a bisbe d'Urgell, Joan Dimes i Lloris. Aquest nomenà governador de la Terra Baixa Joan d'Altarriba que s'aproprià de les atribucions del batlle de Guissona i no respectà els privilegis de la vila. Fins i tot el batlle nomenat pel

⁵ Arxiu Històric de Tarragona (AHT), Fons Queralt (1347-1847), top. 230.

⁶ CANELA, Montserrat i GARABOU, Montse: *Catàleg dels Protocols de Cervera*, Barcelona, Fundació Noguera, 1985, pàg. 242. En aquest catàleg hi consta el llibre compartit amb els també notaris Pere Soler i Joan Portell. Cal precisar que es tracta de Joan Soler i no de Pere, tal com consta a l'encapçalament del llibre notarial.

⁷ PLANES ALBETS, Ramon: *Catàleg dels protocols notariais dels Arxius de Solsona*, Barcelona, Fundació Noguera, 1985, pàg. 44. Aquest catàleg situa el notari Pere Costafreda exercint entre els anys 1516 i 1517. Aquestes dates corresponen a algunes escriptures copiades en aquest volum i no als anys d'exercici del notari que són posteriors.

⁸ Arxiu Diocesà de Solsona (ADS), FN, Pere Costafreda, s. XVI, "Tros de manual" de Pere Costafreda de Guissona, lligall núm. 118-A.

bisbe anterior fou arrestat i s'exercia la batllia de Guissona des de Cervera. Així mateix, l'agost de 1575 prohibí al batlle de Robiol, Pere Costafreda, exercir jurisdicció alguna, quan aquest havia estat elegit pels cònsols. Aquesta situació insòlita s'allargà durant un any més, fins que el bisbe Joan Dimes fou nomenat bisbe de Barcelona. Immediatament es destituí el procurador general d'aquest bisbe i tornaren a ser nomenats els mateixos batlles de Robiol i Tapioles.⁹

Pere Costafreda també fou designat síndic del Consell General. Aquest estava compost per vint-i-cinc persones elegides i era convocat pel batlle a instància dels quatre cònsols. D'entre els consellers s'elegien uns delegats que eren els síndics que intervenien en compres, vendes o empenyoraments de béns comunals o de censals. Pere Costafreda morí a finals de 1582, com consta en el seu darrer manual. La seva tasca la continuà el també notari Joan Soler.¹⁰ Aquest, l'any 1597, també seria nomenat batlle de Robiol. Pere Costafreda havia estat casat amb Caterina i el seu fill Francesc Joan, que llavors exercia d'escrivent a Guissona, continuà la professió de notari del seu pare.¹¹

Francesc Joan Costafreda i l'escrivania del notari a Guissona

Per accedir al títol de notari es requeria una edat determinada, haver practicat una sèrie d'anys a casa d'un altre notari i passar un examen davant un tribunal. No podien ser notaris ni escriptors els conversos o els seus descendents i per aquesta raó havien de passar un estudi de neteja de sang.¹²

Al Col·legi Notarial de Cervera es realitzaven exàmens per accedir a l'ofici de notari. A vegades l'examen era substituït per la petició i posterior concessió d'una carta atorgada pel col·legi, en la qual es donava fe de l'habilitat i temps practicat en l'ofici. Amb aquesta carta es podien presentar al governador de

⁹ CAMPS, Eduard i SANTAEL·LÀRIA, Joan: *Guissona*, Barcelona, Joan Santael·lària editor, 1982, pàg. 219, 226 i 231.

¹⁰ Arxiu Històric Comarcal de Cervera (AHCC), Fons Notarial (FN), Guissona, NI 3, Pere Costafreda, *Manual dels actes presos dins la vila de Guissona 1579-1583*, amb Joan Portell i Joan Soler.

¹¹ Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Llinatge Moixó, 256, Miscel·lània, *Trasllat de clàusula testamentària de Joan Costafreda, notari de Barcelona, 1646*.

¹² Als notaris reials al principi només se'ls exigia quatre anys de pràctica, que més endavant foren ampliat a cinc i finalment des de 1674 se'ls va exigir vuit anys com als notaris públics de la ciutat de Barcelona. MADURELL, Josep M. i NOGUERA, Raimon: *Privilegios y ordenanzas históricos de los notarios de Barcelona*, Barcelona, 1965, pàg. 107.

Catalunya.¹³

El 25 de gener de 1589 Francesc Joan Costafreda, també oriünd de Guissona, va obtenir el títol de notari públic per tot el Principat de Catalunya i els comtats de Rosselló i Cerdanya.¹⁴ El nomenament i juraments es realitzaren en el registre del lloctinent de la ciutat comtal. Pocs dies abans també havia obtingut el seu nomenament de notari Joan Roca de Santa Coloma de Queralt, que més endavant seria el seu cunyat.

A l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera es conserven els manuals de protocols notariais de Francesc Joan Costafreda entre els anys 1589 i 1611.¹⁵ Exercia el seu càrrec pel bisbe d'Urgell dins la vila de Guissona i per l'autoritat reial també fora d'aquesta vila. Per ser notari reial calia tenir 24 anys i per ser notari apostòlic 25 anys.¹⁶ Per tant aquest notari havia nascut com a molt tard el 1564.

Francesc Joan començà el seu exercici professional aquell hivern de l'any 1589 a l'escrivania dels també notaris Portell i Soler. Feia la tasca d'escrivent Joan Pintor, que pocs anys després també exerciria de notari. Aquest fet és bastant corrent ja que els futurs notaris aprenien l'ofici a casa d'algun notari conegut. Aquests practicants havien de menjar i dormir a casa del seu patró.¹⁷ Els auxiliars o ajudants del notari tenien la tasca de suplir aquest en cas de malaltia o absència, fer algunes diligències fora de l'escrivania o de la vila i ajudar en tot allò necessari. Abans de prendre el càrrec havien de jurar que complirien bé el seu ofici i respectarien les ordenacions vigents i per aquest motiu se'ls anomenava jurats.¹⁸ Altres escriptors que figuren a les escriptures de Francesc Joan arribarien també a exercir després de notaris. Així, els anys 1595 i següent l'escrivent Tomàs Ribera figurava com a testimoni d'actes notariais.¹⁹ Aquest fou després notari de Guissona i es conserven els seus

¹³ CANELA, M. i GARRABOU, M.: *op. cit.*, p. 16. El Col·legi Notarial de Cervera constituït l'any 1348 és el més antic conegut a Catalunya.

¹⁴ ACA, Cancelleria, reg. 4855, Notariorum V, Lloctinent de Felip II, 1583-1600, f. CXI.

¹⁵ CANELA, M. i GARRABOU, M.: *op. cit.*, pàg. 243-244.

¹⁶ BONO, J.: *Historia del derecho notarial español*, Madrid, Junta de decanos de los colegios notariales de España, 1979-1982, volum II, pàg. 213.

¹⁷ DURAN CAÑAMERAS, Fèlix: "El notariado catalán en Lérida y sus comarcas", *Ilerda*, núm. XIX, 1955, pàg. 157.

¹⁸ GARRABOU PERES, Montserrat: "El Col·legi de Notaris de Cervera (segona part)", *Miscel·lània Cerverina*, núm. 5, 1987, pàg. 107.

¹⁹ AHCC, FN, Guissona, NI 5, Francesc Joan Costafreda, *Manual dels actes presos en la vila de Guissona* 1596-1598.

manuals entre els anys 1600 i 1626. Un altre escriptent de l'any 1606 era Guillem Biscarbó, i dos anys després figurava Vicenç Riera, que també arribà a exercir la professió a Guissona tal com consta entre els anys 1611 i 1631. Aquest notari també exercí a Tàrrrega i es conserven els seus manuals des de 1609 a 1645. Vicenç Riera i Soler era fill d'un mercader de Guissona, va contreure matrimoni l'any 1627 amb la targarina Dorotea Guardiola i morí a Tàrrrega el 1645.²⁰ La seva filla i pubilla també anomenada Dorotea enllaçà amb els Terés que esdevindrien una coneguda nissaga de notaris targarins.²¹ En canvi, Jaume Joan Costafreda, que l'any 1595 apareix com a estudiant i tres anys més tard ja consta com escriptent, no va continuar en aquest ofici i es dedicà als negocis. Són molt freqüents les escriptures per assumptes particulars d'aquest poc abans que el notari Costafreda es traslladés a Barcelona i que després continuaren amb el notari Biscarbó.

Francesc Joan regentava les escriptures del difunt notari de Guissona Joan Graells i per aquesta causa l'any 1596 fou requerit pel Col·legi Notarial de Cervera per testificar en la deliberació d'un plet. En aquest col·legi també es presentà a examen anys més tard Joan Pintor de Guissona, nascut el 1599, i que deuria ser fill de l'altre notari homònim.²²

Les famílies Costafreda de Guissona i Ossó de Sió

La relació del poble d'Ossó de Sió amb Guissona sempre va ser molt estreta ja que ambdós eren senyoriu del bisbe d'Urgell des de la Reconquesta. Fins i tot des del segle XIV aquestes universitats havien compartit amb la de Torrefeta i el capítol de canonges de Guissona el senyoriu de Fluvià. Aquest senyoriu l'havien comprat als senyors de Fluvià i l'any 1505 el vengueren al bisbe d'Urgell Pere de Cardona.

A la segona meitat del segle XVI consten instal·lats a Guissona diversos membres dels Costafreda. Així, en el fogatge de 1553 figuren Antoni i Gaspar

²⁰ PLANES CLOSA, Josep M.: "Teresa Riera i Guardiola, targarina del segle XVII (primera part)", *Urtx*, núm. 15, 2002, pàg. 131-135. El guissonenc Vicenç Riera era fill del mercader Montserrat Riera i de Margarida Soler.

²¹ GONZÁLEZ, Gener i FARRÉ, Miquel Àngel: "Una nissaga de notaris de Tàrrrega: els Terés ...", *Actes del I Congrés d'Història del notariat català*, Barcelona, Fundació Noguera, 1994, pàg. 363 i 372. El mateix article també es pot consultar a *Urtx*, núm. 6, 1994, pàg. 99-100.

²² AHCC, Llibre del Col·legi dels notaris de Cervera, volum II, fs. 21-22 i 110-113.

com a caps de casa en aquesta vila i també mossèn Joan com a beneficiat.²³ També segons aquest fogatge ens consta instal·lada a Ossó de Sió la família d'Antic Costafreda que era oncle de Francesc Joan. Aquest pagès fou testimoni el dia 4 de setembre de 1556 en el castell de Montcortès, quan Elisabet de Çacirera, senyora d'aquest castell, va lliurar el seu testament segellat al notari.²⁴ El seu germà Pere Costafreda fou rector de Bellver i Ossó, i abans de 1589 ja era canonge de la col·legiata de Guissona. Per uns deutes que Antic tenia amb persones de Cervera, va tenir una situació molt complicada i va arribar a estar empresonat el gener de 1585. El seu germà Pere va treure la cara per ell i el va lliurar de la presó a base de comprometre's a liquidar aquells deutes, cosa que va fer entre 1585 i 1587. El canonge Pere quan el seu germà Antic ja era mort, va fer elaborar un document notarial en què els antics creditors del seu germà reconeixien que els havia pagat els deutes més de quinze anys abans. També va renunciar a qualsevol dret que pogués tenir sobre l'heretat i béns de son difunt germà, i va cedir tots aquells drets al matrimoni format per Jaume Porta, pagès d'Ossó, i Jerònima Costafreda, que era filla de l'Antic, i per tant la seva neboda.²⁵

Els veïns d'Ossó de Sió acostumaven a utilitzar els serveis dels notaris de Guissona. Així el 1591 la majoria de veïns es van reunir a la carnisseria vella d'aquest poblet amb la presència del notari de Guissona Francesc Joan Costafreda, per tractar d'un censal creat en temps del seu pare el notari Pere.²⁶ El notari Francesc Joan també tenia relació amb aquests pobles de la Ribera per propietats que hi posseïa, com una finca en el terme veí de Bellver.

Casament amb Elisabet Ninot de Santa Coloma de Queralt

L'any 1593 Francesc Joan va acabar d'enllestir el seu casament amb Elisabet Ninot Burgunyó de Santa Coloma de Queralt. Era filla d'Andreu Ninot i Margarida Burgunyó i havia nascut el 1577. Els capítols matrimonials se

²³ IGLÉSIES, Josep: *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, Barcelona, FSVCS, 1981, volum II, pàg. 131 i 421-423.

²⁴ LLOBET, Josep M.: "El testament d'Isabel de Sacirera, escrit per Baltasar Sança, confessor seu i autor cerverí del segle XVI", *Miscel·lània Cerverina*, núm. 9, 1994, pàg. 183.

²⁵ Aquesta notícia fou localitzada per Josep M. Planes i Closa que amablement me'n facilità la referència i un extracte del seu contingut. AHCC, FN, Cervera, N 176, Bartomeu Magre, *Manual 1602-1603*, fs. 70-73.

²⁶ AHCC, FN, Guissona, N 15, Francesc Joan Costafreda, *Manual dels actes presos fora de la vila de Guissona 1589-1596*.

signaren el dia 12 de novembre d'aquell any en presència del notari Joan Roca de Santa Coloma. L'època del dot i de les robes i avaries és del 9 de setembre de l'any següent.²⁷ El matrimoni se celebrà el dia 28 de novembre a la casa dels Ninot a Santa Coloma, essent ministre el canonge Costafreda, oncle de Francesc Joan. La mare del nuvi, Caterina, esposa que fou del notari Pere Costafreda, era també difunta en aquella època.²⁸ El notari Joan Roca estava casat des de tres anys abans amb una altra filla dels Ninot, Caterina.²⁹ La germana gran, Magdalena es casà en segones noces el 1599 amb un notari de Torà, Joan Forn. Per tant, tres germanes Ninot es van casar amb notaris.³⁰ A través del seu matrimoni, Francesc Joan entrà a formar part d'una família molt ben relacionada amb diversos notaris de la Segarra.

El pare d'Elisabet Ninot, Andreu, fou durant molt de temps batlle de Santa Coloma de Queralt i fidel servidor dels interessos dels comtes. L'any 1614 en el casament del seu nét Joan Ninot, el menor, amb Coloma Nuet, va fer de testimoni el comte Dalmau de Queralt. La núvia era filla de Magdalena Ninot i per tant van necessitar dispensa papal ja que es tractava d'un matrimoni entre cosins.³¹ El comte de Queralt arribà a ser virrei de Catalunya i es féu tristament famós en els fets del Corpus de Sang.

Nomenament de familiar de la Inquisició

El dia 10 d'abril de 1603 feren familiar de la Inquisició a Francesc Joan Costafreda, que continuava exercint el càrrec de notari a Guissona. Altres parents seus també gaudien d'aquest càrrec com el seu cunyat el notari Joan Forn de Torà, casat amb Magdalena Ninot, que ho era des de l'any 1581, i el carlà Joan Verdera de Santa Coloma, des del 1620.³² Guissona era el lloc del bisbat d'Urgell

²⁷ ANC, Llinatge Moixó, 256, *Relat genealògic dels Ninot*.

²⁸ Arxiu Parroquial de Santa Coloma de Queralt (APSC), Llibre I de matrimonis. El juliol de 1594 també hi consta el matrimoni de Joan Pintor, també notari de Guissona, fill del negociant Jeroni Pintor i de Jerònima, amb Estefania Gornals de Santa Coloma.

²⁹ El notari Joan Roca era fill del fuster de Santa Coloma Magí Roca i de Joana, i l'onze de febrer de 1590, quan es realitzà el matrimoni, els pares ja eren difunts. APSC, Llibre I de matrimonis, f. 56.

³⁰ Es pot consultar l'arbre genealògic dels Ninot a MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, Miquel Àngel: "La projecció social dels Ninot", *Recull*, núm. 4, 1996, pàg. 97.

³¹ APSC, Llibre I de matrimonis, f. 130 v.

³² ANC, Llinatge Moixó, 256, *Llibre de la descendència y coses memorables de la casa de Ninot, tret en limpio per Joseph Ninot en lo any de la Nativitat del Senyor 1656*, pàg. 10.

que l'any 1600 tenia més familiars del Sant Ofici, un total de quatre.³³ L'any 1604 tenim documentat un altre familiar en aquesta vila, Tomàs Amigó.³⁴

El nomenament de familiars de la Inquisició entre els notaris era freqüent, ja que les testificacions en causes de fe s'havien de fer davant notari. De tota manera, entre els familiars hi havia gent de qualsevol ofici. Els familiars eren servidors laics del Sant Ofici que gaudien de molts privilegis, com portar armes per protegir els inquisidors. També gaudien d'exempció dels tribunals ordinaris. Aquest càrrec es considerava un honor i requeria un expedient previ de puresa de sang, és a dir, que no tinguessin avantpassats jueus o musulmans. La seva funció al servei del tribunal de la Inquisició podia ser com a consultor, algutzir, metge, notari, etc. Les prerrogatives de què gaudien foren cobejades per persones que volien gaudir d'impunitat i això comportà molts abusos que originaren constants protestes a les corts. Finalment, es fixaren el nombre de familiars que podien tenir a cada població, segons la seva importància. A les Corts de Montsó de 1585 es van excloure de qualsevol càrrec públic municipal i de la Generalitat els familiars, oficials i ministres d'aquesta institució. A partir de llavors al Principat, a diferència de Castella, moltes personalitats abandonaren aquest càrrec i van haver d'admetre familiars sense investigar el seu llinatge.

En aquells anys la Inquisició estava particularment capficada en detectar les possibles infiltracions del protestantisme procedent principalment del veí país de França. A la vegada també entenia en processos relacionats amb la moral i en la censura de tots els llibres editats.

Trasllat a Barcelona

L'any 1610 Francesc Joan inicià els preparatius per al trasllat a Barcelona i per instal·lar-hi pròximament a la resta de la família. El dia 6 de desembre començà el manual d'actes presos per autoritat reial a la ciutat comtal. A finals d'aquell mes el notari i la seva muller nomenaren procurador seu al notari

³³ BLÁQUEZ MIGUEL, Juan: *La Inquisición en Catalunya. El Tribunal del Santo Oficio de Barcelona 1487-1820*, Toledo, Ed. Arcano, 1990, pàg. 117.

³⁴ ACA, *Tribunal del Sant Ofici de la Inquisició de Barcelona (1496-1821)*. Catàleg. Els Amigó eren una família de negociants de Guissona molt actius durant aquells anys i que tenen molt sovint actes escripturats pel notari Costafreda.

Guillem Biscarbó, que gestionaria els interessos del matrimoni i rebria els pagaments. El dia 3 de gener contractaren amb el pagès Arnau Fages de Guissona les condicions d'explotació de les terres del notari. Així, li deixava per tres anys cinc finques a mitges i una vinyeta de la qual el notari en rebria la setena part.³⁵ Tot i així, encara va continuar també exercint de notari a Guissona, fins com a mínim el dia 15 de novembre de l'any següent. Aquell mes de novembre ja va traslladar-se definitivament i poc després el dia 10 de gener de 1612 ho va fer la resta de la família.

De tota manera el notari Francesc Joan va continuar exercint el seu ofici a Guissona i als pobles de la rodalia en puntuals ocasions. L'any 1616 intervenia en una venda al castell de Montcortès on Pere Ausiàs de March i el seu fill Baltasar venien a Joan Ninot el castell, lloc i terme de la Goda i la quadra de Plans de Ferran.³⁶

També prenia actes durant temporades els estius. Així, el mateix mes d'agost de 1612 exercia en un acte a Torà i l'agost de l'any següent també en diversos pobles de la Ribera de Sió com Ossó i Montgai. Aquestes estades a Guissona i l'exercici del seu càrrec durant el mes d'agost ens consten fins a l'any 1618. El motiu podria estar en obligacions familiars o per tal de vigilar els seus interessos en diverses propietats agrícoles que posseïa. Així, el dissabte 18 d'agost de l'any 1618, Francesc Joan va vendre a Joan Gilabert de Talarn una finca de dos jornals i mig que tenia al terme de Bellver, i que era plantada de vinya i oliveres.³⁷ Aquesta finca l'any 1556 pertanyia a Joan Sala i confrontava amb una propietat que més endavant consta que posseïen els Costafreda d'Ossó.³⁸ L'any 1624 aquest notari encara posseïa finques a prop de Guissona. Aquest any va vendre una peça de terra campa de 10 pórques, situada al terme de Fluvià. La va vendre

³⁵ AHCC, FN, Guissona, NI 9, Guillem Biscarbó, *Manual 1610-1613*.

³⁶ AHPB, FN, 570, Francesc Joan Costafreda, *Plec d'escriptures soltes de diversos anys*, lligall 2. Baltasar Ausiàs de March morí el 1622 i el castell de Montcortès s'incorporà al patrimoni de la seva muller Anna M. de Moixó. PLANES I CLOSA, Josep M., "Els senyors de Montcortès durant la segona meitat del segle XVI i els primers decennis del segle XVII", *Coses Nostres*, separata *Monografies*, núm. 15, tardor 2000, pàg. 12. Més endavant els Moixó també incorporarien el patrimoni dels Ninot i aplegarien l'arxiu d'aquesta família.

³⁷ AHCC, FN, Guissona, NI 8, Miquel Jeroni Monfar, "*Protocolum nonum sive borrador...*" 27-12-1617 a 21-12-1618.

³⁸ COSTAFREDA, Virgínia: "Bellver de Sió segons el capbreu de 1692-1693", *Urtx*, núm. 12, 1999, pàg. 148.

a Pere Llobet, prevere i vicari de l'església de Guissona, pel preu de 135 lliures.³⁹

El seu cunyat Joan Ninot també se'n va anar a viure a Barcelona l'any 1620. A partir de llavors aquesta família residia la major part de l'any a la ciutat comtal, però els estius habitaven dos o tres mesos la casa que tenien a Santa Coloma de Queralt.

L'exercici de notari a la ciutat comtal

A l'Arxiu de Protocols Notarials de Barcelona es conserven diversos manuals del notari Francesc Joan Costafreda fets entre els anys 1610 i 1646.⁴⁰ L'exercici notarial a la ciutat comtal li permetia testificar en actes dels pobles de la seva comarca d'origen o de les adjacents que requerien els seus serveis. També exerciria aquest ofici per als titulars de senyorijs en aquestes terres, però que estiguessin domiciliats a Barcelona. Durant el segle XVII era freqüent que destacades nissagues segarrenques visquessin habitualment a la ciutat comtal a causa de l'exercici de càrrecs dintre de l'administració o per enllaços amb famílies barcelonines. Així, durant els primers anys d'estada en aquesta ciutat hi ha diversos documents referits a la creació de censals o violaris de pobles pertanyents al marquesat de Camarasa o al comtat de Queralt. També destaquen els actes relacionats amb diversos senyors segarrencs com els Agulló, senyors de Bellveí, que també residien a Barcelona.

Francesc Joan també intervenia en tràmits legals d'interessos de particulars de Guissona. Destaquen els documents relacionats amb el doctor en Drets Jaume Llobera. D'aquesta manera és freqüent la correspondència mantinguda amb altres notaris de Guissona com Amador Pasqual, Jaume Guardiola i Jaume Jacint Torres. Aquest darrer notari regentava les escriptures que foren del difunt Guillem Biscarbó.⁴¹

³⁹ AHPB, FN, 570, Francesc Joan Costafreda, *Plec d'escriptures soltes i fragments de manual de diversos anys*, lligall 1.

⁴⁰ MADURELL MARIMÓN, José M.: *Índice cronológico alfabético II siglo XVII*, Colegio Notarial de Barcelona, 1953, pàg. 79.

⁴¹ També hi figura un violari de l'any 1635 de Maria Anna vídua del notari de Guissona Guillem Biscarbó i del seu fill i hereu Romuald. AHPB, FN, 570, Francesc Joan Costafreda, *Manual 1633-1644*, lligall 2.

Els juristes Càncer i l'escrivania de Torà

El doctor en Drets Jaume de Càncer exercia d'advocat dels tribunals de la Reial Audiència de Barcelona. Era considerat un dels millors juristes de Catalunya del seu temps. El 1594 havia començat a publicar una obra bàsica per a l'aplicació del dret català que fou reeditada diverses vegades i en diferents països fins a la segona meitat del segle XVIII.⁴² Tot i haver nascut a Barbastre l'any 1559, havia viscut molts anys a Catalunya i sol·licità a les corts la seva naturalització catalana.⁴³ Els fills Gaspar i Jaume també foren advocats a la ciutat comtal i realitzaren una compilació de dictàmens de juristes barcelonins de l'època.

Jaume de Càncer s'havia casat en terceres noces amb Magdalena Ninot, germana gran d'Elisabet Ninot. També eren les terceres noces per a Magdalena, després de quedar vídua del seu segon espòs, el notari Joan Forn de Torà. Es va tractar d'un casament doble, doncs una filla de Magdalena, Basilissa Forn, nascuda el 1606, també es casaria amb Jaume de Càncer, fill.⁴⁴ Càncer gaudia de molt prestigi i havia representat com a advocat a institucions, ciutats i nobles com el comte Pere de Queralt. A la mort d'aquest el 1606, continuà representant els interessos del seu fill Dalmau, el futur virrei.⁴⁵ A través d'aquesta representació deuria entrar en relació amb els Ninot i així s'haurien concertat aquests matrimonis.

Durant aquells anys la relació dels Càncer amb els Ninot i els Costafreda deuria ser força estreta. Jaume de Càncer, pare, morí a Barcelona l'any 1631 i fou sepultat concretament el dia 24 d'octubre. La seva muller Magdalena moria l'any següent. Així també, quan morí Elisabet Ninot anys després fou inhumada al vas dels Càncer a l'església de la Trinitat de la ciutat comtal.

L'any 1633 Jaume de Càncer, fill, intervenia en l'arrendament de l'escrivania de Torà i vegueria de Segarra al notari d'aquesta vila Cosme Damià Far. El preu de l'arrendament durant tres anys era de cent vint lliures i es podia pagar a terminis de vint lliures cada mig any. El contracte d'arrendament s'anava

⁴² *Gran Enciclopèdia Catalana*, veu "Càncer".

⁴³ SALES, Núria: *Història de Catalunya. Els segles de la decadència (segles XVI-XVIII)*, Barcelona, Edicions 62, 1989, v. IV, pàg. 102.

⁴⁴ ANC, Llinatge Moixó, 256, *Llibre de la descendència y coses memorables de la casa de Ninot* ..., pàg. 8.

⁴⁵ EGEA FERNÁNDEZ, Joan: "Les *Variae Resolutiones* i les *Allegationes Iuris* de Jaume Càncer", *Revista Jurídica de Cataluña*, núm. 4, 1981, pàg. 825 i 839.

renovant al seu venciment cada tres anys i consta fins a l'any 1642. Aquests béns pertanyien a Basilissa com a pubilla en l'herència del seu pare el notari Joan Forn⁴⁶. Aquesta escrivania pertanyia a la família Forn des de mitjan segle XVI quan Pere Forn aconseguí del pontífex la seva venda en contracte emfitèutic. Els clergues de Torà pledejaren durant molt temps per tornar a recuperar-la ja que deuria ser molt lucrativa. A la vila residien el veguer i l'assessor de la vegueria de Segarra, i les causes civils i escriptures dels pobles i viles que hi eren inclosos havien de passar per aquesta escrivania.⁴⁷

La relació amb la família Ninot

El 17 de setembre de 1627 el notari Costafreda comprà tres cases i un hort al carrer d'en Company de Barcelona, que anava del carrer del Carme al monestir dels Àngels. La propietat pertanyia al fill del metge Joan Bofill, que pagava cens al senyor de Foixà i la senyoria la tenia el prior de Natzarè.⁴⁸ Aquesta casa es convertí en la residència familiar del notari.

Els Ninot residien en una casa del carrer Portaferrixa anomenada la casa de Montserrat. L'any 1628 havia mort un fillol del notari Costafreda, fill de Joan Ninot menor, que havia nascut a Barcelona tres anys abans i havia estat batejat a l'església del Pi. Elisabet Ninot i Jaume de Càncer, fill, també foren els padrins el 1629 de Josep, un altre fill del seu nebot Joan. L'àvia Jerònima Ninot morí el 1630 a Barcelona i havia fet el seu testament davant del seu cunyat el notari Costafreda el desembre de l'any anterior.⁴⁹

Joan Ninot, major, l'any 1631 obtingué del rei Felip IV el privilegi de ciutadà honorat de Barcelona. Prèviament, el comte de Santa Coloma Dalmau de Queralt havia fet redactar un document notarial al seu notari Francesc Joan Roca, on donava llicència i facultat a Joan Ninot per obtenir aquest privilegi. Va continuar sempre amb el comte de Santa Coloma i amb els seus l'amistat del seu pare, curant i administrant la hisenda i els llocs de vassalls. Morí el 1633 en la

⁴⁶ AHPB, FN, 570, F. J. Costafreda, *Manuel 1633-1644*. Del notari de Torà Cosme Damià Far es conserven manuals a l'arxiu de Solsona entre els anys 1630 i 1684.

⁴⁷ COBERÓ COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*, Torà, edició de l'autor, 1982, pàg. 83-86.

⁴⁸ ACA, Monacals-Hisenda, 3244, full solt.

⁴⁹ ANC, Llinatge Moixó, 256, *Relat genealògic dels Ninot*.

casa del carrer de Portaferrixa. Deixà el testament en poder de Joan Roca i un codicil en poder de F. J. Costafreda, que eren els seus cunyats.

Ajudant primer de l'escrivania major de la Generalitat

El 22 d'octubre de l'any 1634 Nicasi Castellar, notari de Barcelona, havia renunciat a l'ofici d'ajudant primer de l'escrivania major del General de Catalunya. Aquest càrrec l'obtingué Francesc Joan Costafreda, com a notari i ciutadà de Barcelona, amb els salaris i emoluments, drets i privilegis pertanyents a aquest ofici.⁵⁰

De tota manera, Francesc Joan ja es va trobar de seguida amb un plet, com es dedueix de les dades que consten als arxius de la Generalitat. Així, dos anys més tard, l'11 d'abril de 1636 el reverend Onofre Ciurana, canonge de la Seu de Girona, era el procurador fiscal de la causa oberta contra F. J. Costafreda.⁵¹ La causa d'aquest plet no l'hem pogut trobar en les referències documentals. L'any següent també consten les reclamacions del notari Costafreda contra Onofre Ciurana. També hi figuren les renúncies de Jaume Ferran, canonge d'Urgell, i d'altres personalitats als càrrecs d'assessors del General en la causa de suplicació interposada pel procurador fiscal del General contra Francesc Joan.⁵² Jaume Ferran era col·laborador de Pau Claris i formà part com a oïdor de la Generalitat presidida per aquest. Durant el govern dels francesos fou nomenat inquisidor a Catalunya.

De tota manera, el notari Costafreda va continuar exercint el seu càrrec a la Diputació del General com consta en una certificació de lluïment d'un censal el gener de l'any 1638, quan era escrivà major i secretari el notari Antoni Joan Fita. Finalment, el 16 d'abril d'aquell mateix any Francesc Joan, personat en el consistori de ses senyories, tenint l'ofici d'ajudant primer de l'escrivania major, renuncià a aquest ofici a favor del reverend Rafael Bonastre, comensal de l'església de Santa Anna. El notari sol·licitava que, atès que aquest ofici era dels antics i dels que es podien vendre, fos admesa la renúncia i proveir aquest en la persona de Bonastre.⁵³

⁵⁰ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya anys 1623-1644*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1999, v. V, pàg. 564.

⁵¹ ACA, Generalitat, Conclusions, G-50, volum 5, 1636-1643, f. 10.

⁵² *Dietaris de la Generalitat de Catalunya anys 1623-1644*, op. cit., pàg. 784.

⁵³ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya anys 1623-1644*, op. cit., pàg. 802.

L'any 1645 encara continuava obert el plet contra el notari Costafreda i el mes d'agost un altre dels jutges nomenats en aquesta causa, el canonge Macià Amell, també renunciava al càrrec.⁵⁴

La Guerra amb França i el setge de Salses

El nebot del notari, Joan Ninot, que era ciutadà honrat de Barcelona, continuava vivint en aquesta ciutat, si bé els estius se n'anaven a Santa Coloma per a cobrar i collir i per passar-ho amb menys calor. Continuà sempre amb la casa de Queralt l'antiga servitud i bona correspondència dels seus avantpassats, administrant la hisenda del comte Dalmau de Queralt. Quan tingué lloc la guerra de Salses amb els francesos el comte elegí Joan Ninot com a capità d'infanteria de la gent de Santa Coloma i de tot el comtat i baronies, que constituïen una companyia de cent i tants homes.

Abans d'anar a la guerra de Salses, Joan Ninot féu un codicil en poder del notari Costafreda, en el qual fundà una missa quotidiana a l'església de Santa Coloma i deixà mil lliures per a la convalescència dels pobres de l'hospital de Barcelona. En el seu testament deixà marmessors a F. J. Costafreda i els també notaris Francesc Joan i Joan Roca de Santa Coloma, el seu cunyat Joan Verdera i el doctor Jaume de Càncer.⁵⁵ Joan Ninot morí el dia 2 d'octubre de 1639 a Perpinyà, durant el setge de Salses, capitanejant tropes catalanes contra els francesos. Volien recuperar Salses després que aquesta plaça havia estat lliurada als francesos pel seu alcaid sota suborn i es pogué aconseguir el mes de gener següent. Els fills petits de Joan Ninot foren acollits posteriorment pel notari Costafreda.

La guerra dels Segadors

Aquell mateix any de 1638, quan el notari Costafreda renuncià al seu càrrec a la Generalitat, foren elegits per insaculació els nous diputats i oïdors de la Diputació, entre ells alguns que tindrien un paper fonamental en els greus

⁵⁴ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya anys 1644-1656*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 2000, v. VI, pàg. 82-83.

⁵⁵ ANC, Llinatge Moixó, 256, *Relat genealògic dels Ninot*.

esdeveniments polítics que s'apropaven, com Pau Claris, president, i Francesc de Tamarit, diputat del braç militar. També el febrer del mateix any havia estat nomenat lloctinent general de Catalunya el comte Dalmau de Queralt. El canonge d'Urgell Pau Claris i el comte de Santa Coloma estaven enfrontats des dels temps en què sostingueren un plet pel senyoriu de Ponts, que el comte finalment guanyà una vegada fou nomenat.

Aquest virrei fou un personatge que es va fer molt impopular sobretot arran de les llesves per la campanya de Salses i els allotjaments dels soldats. El Principat estava sotmès als abusos de les tropes castellanques allotjades per la guerra amb França i aquestes gaudien de plena impunitat. L'enfrontament del virrei i la Generalitat s'intensificà, ja que aquell es lliurà cegament a les inspiracions de la cort de Madrid i arribà a arrestar el diputat Tamarit i alguns consellers. Finalment, amb la revolta dels segadors a Barcelona, el dia 7 de juny de 1640, el comte de Santa Coloma morí víctima de les ires populars, quan intentava fugir. La mort del virrei marcà l'inici de la guerra amb la monarquia hispànica.

Durant la revolta del Corpus de Sang un altre grup de revoltats van cremar la casa del marquès de Villafranca, tocant al monestir dels Àngels, ja que havia corregut la veu que s'hi havien refugiat els servidors del comte de Santa Coloma. Alguns criats i soldats van saltar a l'hort de les monges per escapar del perill, però els perseguidors van penetrar dins el monestir en un avalot i van assassinar sis d'aquells desgraciats.⁵⁶ La casa del notari Costafreda també confrontava amb el monestir i l'hort de les religioses i deuriem ser testimonis d'aquests tràgics esdeveniments. No deuriem sentir-se gaire segurs durant aquelles jornades en què els revoltats es feren seu el control del carrer, ja que era públicament coneguda la relació dels Ninot amb els comtes de Santa Coloma. Fins i tot, Elisabet Ninot tenia dues nebodes monges al monestir dels Àngels i feia poc temps que hi havia mort una germana seva, també professa.

Els Costafreda acolliren els fills del seu difunt nebot després de la mort també de la seva esposa i de dos dels fills a Santa Coloma el 1641. Els infants van anar a viure amb el notari de Guissona, el qual els oferí la seva casa de Barcelona en plena guerra. Alguns membres de la família Ninot s'exiliaren fora de la ciutat, l'any 1643, potser degut a la política de desterraments contra els que no eren addictes a França. L'activitat de l'escribania del notari també es

⁵⁶ MELÉNDEZ PAULÍ, Antonio: *Resumen histórico del monasterio de N. S. de los Ángeles y Pie de la Cruz de Barcelona*, Barcelona, 1941, pàg. 29.

va veure interrompuda fins a l'any següent. De tota manera, ben aviat el conflicte bèl·lic que afectava les comarques de Ponent es va decantar del costat dels felipistes. El juliol de 1644 capitulava Lleida als espanyols i Balaguer i Agramunt es lliuraven els mesos de setembre i octubre.

Els darrers anys del matrimoni de Francesc Joan i Elisabet

A finals d'estiu de l'any 1644 el notari Costafreda continuava exercint a Barcelona. Deuria ser ja un home d'edat avançada i el fillol de la seva esposa Josep Ninot i Nuet, fill del seu difunt nebot, consta com a testimoni en molts dels actes notariais dels darrers anys. Aquest havia heretat del seu pare i avi la condició de ciutadà honrat de Barcelona, i seria un jove de pocs anys que residia amb els seus vells padrins, que no havien tingut fills.

Elisabet Ninot va morir a Barcelona el primer de febrer de 1645 i fou enterrada a la capella de la trona de l'església de la Trinitat d'aquella ciutat en el vas del senyor Càncer.⁵⁷ Els Costafreda tenien un benefici en aquesta església on van demanar rebre sepultura i l'enterrament fou de beneficiat amb dotze atxes blanques. El mes d'octubre de 1645 Josep Ninot i Nuet acompanyà el seu oncle, el canonge Ninot, quan aquest se'n tornà a Roma. No tornaren a Barcelona fins al cap de cinc anys. Francesc Joan, un home octogenari i recentment vidu, veia marxar també el fillol que els havia acompanyat els últims anys. El darrer acte notarial el va realitzar el mes de març de l'any següent, on figura el testimoni del criat de casa seva Pau Bordes que el deuria acompanyar fins al final de la seva vida.

El notari va instituir el 23 d'abril de 1646 una causa pia per casar donzelles sota l'administració de Paula Cabanyes, donzella filla d'Andreu i Àngela Cabanyes. Aquella disposava de dues-centes lliures anuals i tenia el poder per distribuir-les segons la seva voluntat, podent donar a cada donzella la renda d'un any, dos o tres segons ho jutgés convenient.⁵⁸

⁵⁷ ACA, Monacals-Hisenda, 3197, Barcelona, La Trinitat (Trinitaris calçats), *Llibre de la Sagristia d'Òbits 1633-1765*, f. 32. L'església de la Trinitat és actualment la parroquial de Sant Jaume situada al carrer Ferran.

⁵⁸ La primera donació va començar amb la renda de l'any 1647 i la darrera donzella beneficiada que hi consta és de l'any 1669. ACA, Monacals-Hisenda, 3244, *Causa Pia de Costafreda*, lligall solt.

El 26 de juliol de 1646, Francesc Joan Costafreda féu testament que deixà en poder del notari Pere Lluell. Va llegar a Josep Ninot i Nuet un censal mort de preu mil lliures i mil sous de pensió que l'abat i convent de Poblet li feien tots els anys amb especial obligació sobre les rendes i drets de la vila i terme de Verdú. Aquest llegat li feia com a restitució del dot de la seva esposa Elisabet.⁵⁹ També va llegar a Paula Cabanyes totes les pensions i prorrates que li devia el General de Catalunya i havent cobrat aquests diners els havia d'invertir en un sepulcre per col·locar les relíquies de fra Pablo Aznar, i el sobrant en ornaments per a la capella on estaria el dit cos. El mes de març de l'any següent, Paula també rebia 15 lliures de censos sobre una casa prop de la Porta de l'Àngel que també li havia deixat en aquest testament. Posteriorment el General de Catalunya pagava una pensió de censal de compte de guerra⁶⁰ de 10 lliures de pensió a aquesta senyora que ella invertia en regals per als malalts de l'hospital general de Barcelona, seguint la voluntat del testador. La legatària tenia dos dies assenyalats cada any per donar els regals que eren el dia de Sant Josep i el de Sant Joan.⁶¹

Francesc Joan Costafreda va morir el 4 d'octubre de 1646 en la seva casa vora del convent dels Àngels i tres dies més tard fou enterrat a la capella de Ntra. Sra. del Remei, situada al costat de l'església de la Trinitat. La sepultura estava situada a la part de l'evangeli, prop de l'altar, i pertanyia a Paula Cabanyes.⁶² L'enterrament fou de beneficiat ja que el notari havia fundat una missa quotidiana a l'altar de Nostra Senyora del Remei.⁶³ Al registre parroquial de l'església de Santa Maria del Pi hi figura detalladament la relació de serveis

⁵⁹ ANC, Llinatge Moixó, 256, *Trasllat de clàusula testamentària de Joan Costafreda, notari de Barcelona*, 845.14.

⁶⁰ La Diputació del General havia creat el 1640 un censal de 300.000 lliures per fer front a les despeses de la mobilització militar. El censal que Francesc Joan havia llegat a Paula Cabanyes podria ser per aquest concepte.

⁶¹ ACA, Monacals-Hisenda, 3439, Barcelona, Col·legi de la Trinitat (Trinitaris calçats), *Memorial de toda la renta que recibe Paula Cabanyes donzella en nombre propio como administradora de la causa pia fundada para casar donzellas por el discreto Francesc Joan Costafreda notario real como marmesora del dicho Costafreda y como legataria del testamento del dicho escrito por fray Pedro Aznar su procurador a 23 de agosto de 1649*. El difunt fra Pablo Aznar era del mateix orde dels Trinitaris i el seu germà fra Pedro Aznar feia de procurador de Paula Cabanyes.

⁶² Caietà Barraquer encara va contemplar la làpida que tapava el sepulcre, col·locada quan també hi fou enterrada Paula Cabanyes i on constava la data de la seva mort el 6 d'abril de 1674. BARRAQUER i ROVIRALTA, Caietà: *Las casas de religiosos en Catalunya durante el primer tercio del siglo XIX*, Barcelona, Impremta Altés i Alabart, 1906, tom I, pàg. 333.

⁶³ ACA, Monacals-Hisenda, 3197, Barcelona, La Trinitat (Trinitaris calçats), *Llibre de la Sagristia d'Òbiss*, f. 33 v.

religiosos que se li dispensà: el dia 3 d'octubre comunió, el dia 4 unció general, el dia 6 absolta general al cos, el dia 7 sepultura de beneficiat i el dia 8 el cos present.

Aquest benefici que havia fundat consistia en una missa quotidiana per l'ànima de F. J. Costafreda, de la seva muller i altres de sa obligació, perpètuament celebradora en la capella de Ntra. Sra. del Remei a tres quarts de sis del matí des d'octubre fins a abril i a tres quarts de cinc des d'abril fins a octubre. S'havien destinat tres sous per la caritat de cada missa que suposaven 50 lliures de renda cada any. Aquesta missa fou fundada pels marmessors del notari i per a la seva dotació donaren un censal de preu 480 lliures i pensió de 24 lliures que Costafreda rebia sobre el General de Catalunya, i un altre censal de preu 500 lliures i pensió 25 que també rebia del mateix General. Més endavant les misses quedaren només en 174 i posteriorment es féu una rebaixa dels censals a raó del tres per cent de pensió, quedant les misses reduïdes a 108. L'any 1758 el convent de la Trinitat va donar per extingides les misses i reduïdes a una missa cantada d'aniversari.⁶⁴

Josep Ninot i Nuet va passar a viure amb el seu oncle també anomenat Josep Ninot, que era canonge de Barcelona, a la casa que els Ninot havien comprat en la cantonada del carrer del Call, al costat de la Diputació. Aquest eclesiàstic va arribar a fiscal de la Inquisició i auditor del tribunal de la Rota i més endavant fou bisbe de Girona i Lleida. En aquesta casa l'any 1656 Josep va escriure el manuscrit *Llibre de la descendencia y coses memorables de la casa de Ninot*, on consigna els fets i dades més importants de la seva família i entre ells molts detalls dels seus padrins Costafreda.⁶⁵

Fundació del col·legi de la Trinitat

La casa i hort que Francesc Joan Costafreda posseïa i habitava a la cantonada dels carrers Peu de la Creu i dels Àngels fou llegada en el seu testament als pares trinitaris calçats, però tenint l'usdefruit Paula Cabanyes. L'any 1660 els

⁶⁴ ACA, Monacals-Hisenda, 3223, *Libro de Fundaciones s. XVIII*, fs. 40, 133 i 222.

⁶⁵ Aquesta casa situada a la cantonada dels carrers Sant Honorat i del Call la compraren els Ninot a l'encant públic als diputats del General de Catalunya el mes de març de 1638 quan Francesc Joan encara tenia el càrrec a la Diputació. En aquesta casa va morir Josep Ninot i Nuet l'any 1689 i passà més endavant al patrimoni dels Moixò.

pares trinitaris arribaren a un conveni amb la usufructuària, de manera que aquesta propietat que serviria per fundar un col·legi de l'orde, també rebria béns que ella els llegaria.⁶⁶ Així, Paula Cabanyes va residir en aquesta casa, i havent mort el 6 d'abril de 1674, els seus executors testamentaris el 9 d'abril de l'any següent van fundar el col·legi i el van dotar amb els censos, censals i altres béns que ella també els havia llegat. L'obertura de les activitats d'ensenyament es produí el 20 de gener de 1685.⁶⁷

Aquest col·legi de la Trinitat estava destinat a la formació dels frares trinitaris, que era un orde mendicant fundat per a la redempció de captius. Segons les condicions de la fundació els alumnes havien d'ésser la meitat procedents del convent de Barcelona i l'altra meitat de convents de Catalunya, Aragó, València i Mallorca, però naturals del Principat. Les disciplines que s'havien d'ensenyar eren filosofia i teologia.⁶⁸ Aquest col·legi funcionà fins a l'any 1835 en què es produí la desamortització i l'any 1844 va ser venut per l'estat. En l'escriptura de venda es fa la descripció de la propietat que constava de dos pisos alts de 311 m² i d'un pati o hort de 840 m². A l'hort hi havia un estany i la casa tenia un oratori interior i una biblioteca.⁶⁹

Com tants altres casos d'edificis antics la memòria popular en servava una llegenda que fou consignada per Joan Amades en el seu llibre *Històries i llegendes de Barcelona*. Així, segons la tradició, el col·legi fou venut a un teixidor que hi va instal·lar telers a mà. Una vegada hi van fer unes obres i van trobar tot un rengle de gerres molt grosses enterrades i plenes de monedes d'or. Aquell humil teixidor va fer-se riquíssim de cop i volta. Tirà a terra l'edifici, abandonà la fabricació de teixits i féu construir la casa que va arribar fins a les darreres reformes.⁷⁰ Aquesta és una de les habituals llegendes que pot inspirar un vell edifici en la imaginació popular, però que probablement és només això, llegenda. De tota manera, l'indret ha tingut una trajectòria ben variada. En els orígens s'hi trobava la capella del Peu de la Creu i després s'hi bastí la casa que fou cedida més endavant com a col·legi als trinitaris. Després de ser un taller

⁶⁶ ACA, Monacals-Hisenda, 3243, *Testament de Paula Cabanyes Fundadora del Col·legi (18-7-1673)*.

⁶⁷ ACA, Monacals-Universitat, 17, *Libro de Resoluciones y Notas del Colegio de la Santísima Trinidad de Barcelona hecho en junio de 1783, siendo Rector el M.R.P. Mtro. F. Franco. Villuendas*, pàg. 3-7.

⁶⁸ *Gran Enciclopèdia Catalana*, veu "Col·legi de la Trinitat". Cal esmentar l'error d'aquest article quant a l'ofici de qui féu el llegat, ja que no es tracta del mercader sinó del notari Francesc Joan Costafreda.

⁶⁹ BARRAQUER, Caietà: *op. cit.*, pàg. 346-347.

⁷⁰ AMADES, Joan: *Històries i llegendes de Barcelona*, Barcelona, Edicions 62, 1984, volum I, pàg. 407-408.

amb telers s'hi construí un edifici nou i un cinema al jardí, que arribaren fins a les darreres reformes.

Traspàs de protocols notarials a la mort del notari

Quan hi havia més perill que es perdessin els llibres on els notaris enregistraven les escriptures era quan un notari moria i el seu hereu no era de la professió. Si el difunt no els havia llegat a un altre notari, per evitar la seva pèrdua, a les Corts de Barcelona de 1520 es va disposar que nou dies després de la mort del notari els rectors de la parròquia junt amb altres notaris del col·legi o regidors de la universitat fessin inventari dels manuals i els encomanessin a un altre notari.

Les escriptures de Francesc Joan passaren al notari reial de Barcelona, Pere Màrtir Lluell.⁷¹ Aquest era fill i nebot de notaris i el seu avi havia estat un propietari benestant de l'Hospitalet de Llobregat. Segurament va rebre els protocols per voluntat del mateix notari Costafreda, ja que aquest havia utilitzat els serveis professionals dels Lluell en diverses ocasions. En concret, l'acte de constitució de la causa pia per casar donzelles que Francesc Joan instituï l'any 1646 es féu en presència del notari Pere Lluell i a aquest mateix notari també va lliurar-li el seu testament. Aquests protocols van anar passant d'uns notaris als altres fins que es creà l'Arxiu de Protocols de Barcelona. Així, durant el segle XVIII els protocols del notari Costafreda els tenia el notari Josep Antoni Mallachs com a successor de Joan Alsina i Cabana.⁷² El 1868 els protocols de Pere Màrtir Lluell els regentava el notari Josep M. Prats.⁷³

Fins a la Llei del Notariat de 1862 on es fixà que els protocols pertanyien a l'Estat, els notaris consideraven aquests llibres com una propietat personal. Per tant els tractaven com un bé patrimonial que es llegava, cedia o venia segons les circumstàncies.

Respecte als llibres del notari corresponents a Guissona no ens consta a qui

⁷¹ ANC, Llinatge Moixó, 256, *Relat genealògic dels Ninot*. Els Ninot l'any 1660 utilitzaren els serveis del notari Pere Màrtir Lluell ja que tenia i regentava les escriptures del notari Costafreda.

⁷² Així consta en unes consultes fetes en el testament de Jaume Llobera, doctor en Drets de Guissona, que aquest havia fet a Barcelona l'any 1632. AHPB, FN, 570, F. J. Costafreda, *Plec d'escriptures soltes de diversos anys*, lligall 2.

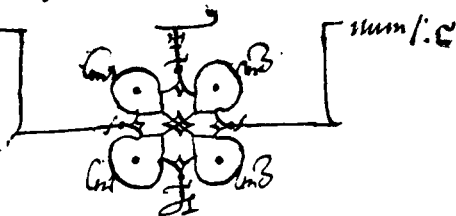
⁷³ AHPB, FN, 550, Pere Lluell, *Quartus liber testamentorum*, ordre judicial en un full solt.

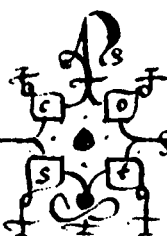
foren traspassats. Normalment si no hi havia un descendent que fes de notari eren venuts a algun altre notari i deurién passar d'uns notaris de Guissona als altres fins que es crearen els arxius generals als respectius districtes notariais l'any 1869.

*Notaris de Guissona de la segona meitat del segle XVI i primera meitat del XVII mencionats en el text:*⁷⁴

Joan Graells	1553-1560	Miquel Jeroni Monfar	1610-1628
Pere Costafreda	1560-1582	Guillem Biscarbó	1610-1621
Joan Soler	1576-1583	Vicenç Riera	1609-1645
Joan Portell	1579-1597	Joan Pintor II	1624-1634
Francesc Joan Costafreda	1589-1646	Amador Pasqual	1626-1643
Joan Pintor	1594-1609	Jaume Jacint Torres	1630-1641
Tomàs Ribera	1600-1626	Jaume Guardiola	1631-1653

*Inquoy fidei testemur ego Franciscus Joannes Costafreda
auctor Regia notarius publicus cuius Barbone hinc me subscribo
et men' Instatus appono sig*



sig s  *num Petri Costafreda*

⁷⁴ Dels notaris s'indica els anys que surten documentats exercint, encara que també ho hagin fet fora de Guissona. Concretament de Vicenç Riera es conserven manuals de Tàrraga i de Guissona, en aquest darrer lloc entre 1611 i 1631.